

Cultuurbeleid

Ons cultuurbeleid, een spiegel voor de cultuurstrijd

Robrecht Vanderbeeken

Het 'goed bestuur' van deze regering komt neer op transfers van zorg en cultuur naar nog meer steun voor bedrijven en banken. De vernieuwing? Besparen, vermarkten, privatiseren en de creatie van fiscale koterij. Zoals een wetgeving voor 'crowdfunding' die KBC bank meteen kan misgebruiken om belastingvoordelen aan beleggingsfondsen te koppelen. Of de uitbreiding van de tax shelter voor de film naar theater, die het commercieel zakendoen met de podiumkunsten moet stimuleren. Deze achterpoort in de film – het lijkt de Herald of free enterprise wel – kostte de samenleving al ruim 1 miljard euro. Dat is 2,5 keer het totale budget dat Vlaanderen aan kunst en cultuur besteedt. Toch beslist deze regering keer op keer: de voordeur aan publieke en democratisch gecontroleerde steun moet verder dicht, de achterpoorten aan privaat gewin wijder open. Kortom, dit (cultuur)beleid illustreert treffend waar deze regering met onze maatschappij naartoe wil.

Wiens cultuur?

'Let op je woorden.', luidt de titel van het nieuwe boek van socioloog Jan Blommaert waarin hij uitlegt hoe politici voortdurend de betekenis van woorden verdraaien.¹ We kennen het wel: bij kritiek op een fout beleid reageren bewindsvoerders ontwijkend dat de 'communicatie' fout liep, zeker niet het beleid zelf. Maar als wij onze woorden niet bewaken en heroveren, dan blijven we als gewone werkende mensen monddood achter. Denk aan uitspraken die lonen als een 'last', 'kost' of 'handicap' voorstellen. Het is nochtans de arbeid die meerwaarde creëert voor de eventuele aandeelhouder. Hoezo 'kost'? De eigenlijke 'handicap' zit bij het winstbejag en het financiële gewoeker. De 'vrijheid' waar Open VLD zo te koop mee loopt? Ze verwarren vrijheid met het recht op fiscale vrijstelling om zo met het geld van een ander de toffe peer uit te hangen. Bijvoorbeeld door erfgoed te kopen of een privaat museum te starten.

Bij de mediagenieke aankoop van een tekening van de jonge Rubens stelde havenbaas Fernand Huts dat hij het belangrijk vond dat dit erfgoed in 'onze' handen bleef. Maar wat heet 'ons'? Waarom zou het private bezit door een Vlaamse zakenelite een beter onderkomen zijn dan een publieke instelling die onder een wettelijke, democratische controle valt? Zijn we al vergeten dat de Japanse zakenman Ryoei Saito, die *Portret Dr. Cachet* van Vincent van Gogh in de jaren 1990 voor een recordprijs kocht, liet weten dat het na zijn dood mee zou gecremeerd worden? Het schilderij is na zijn overlijden in 1996 niet meer opgedoken. In onze' handen? Fiscaal gesponsorde filantropen vrij spel geven is niet alleen duur, het is ook geen goed idee. Huts wil er bijvoorbeeld de geschiedenis mee herschrijven: Rubens zou een historisch voorbeeld van Vlaams ondernemerschap zijn? Hij leefde in de tijd van de Spaanse Nederlanden en was als hofschilder van de aartshertogen Albrecht van Oostenrijk en Isabella van Spanje eerder een 'ambtenaar' in dienst van 'de overheid'.

Ook in de cultuurpolitiek is er aan kromtaal helaas geen tekort. Zo spreekt cultuurminister Sven Gatz (Open VLD) graag over 'aanvullende' financiering. De cultuursector krijgt verhoudingsgewijs af te rekenen met de zwaarste besparing en dat afbraakbeleid houdt aan. Toch blijft deze regering doen alsof ze het emanciperende steunbeleid als vanouds voortzet en alleen maar wat wil aanvullen met privéged. Ondertussen jaagt haar politiek van besparingsshocks kunstenaars en culturele organisaties verder de markt op. Wie de publieke kraan dichtdraait en verdienmodellen ontwikkelt om private belangen aan zet te krijgen, is ontegensprekelijk met vermarkten bezig. Het gaat dus niet om 'aanvullende financiering' maar om een omslag in financieringswijze van publiek naar privaat, en dus om een fiscaal gesubsidieerde uitverkoop. 'Aanvullend' blijkt in de feiten een 'vervangende' financiering te

zijn. Een cultuurhuis komt maar in aanmerking als het zich marktconform opstelt en zich inspant om private belangen te dienen.

Steun voor wie?

Kunst is een spiegel van de tijd, hoor je soms. Ons cultuurbeleid is alvast symbolisch voor de ideologische strijd die deze regering voert. Terwijl het kunstenveld door een verdeel-en-heers beleid tegen elkaar wordt uitgespeeld – kunstenaars, organisaties en commissieleden moeten al maanden onderling in de clinch en via de achterkamers om gunsten dingen – beperkt het huidige cultuurbeleid zich tot het ontwikkelen van ‘steuninstrumenten’. Maar de vraag is, steun voor wie? Gatz wil via fiscale cadeaus investeerders aantrekken en publieke organisaties moeten naar dat privaat geld op zoek gaan. Correctie, ze ‘moeten’ dit niet, aldus deze open liberaal. Het mocht allemaal spontaan ‘bottom-up’ gebeuren. Toch is er geen keuze: het digitale aanvraagformulier voor structurele subsidies voor cultuurorganisaties opende met als eerste vraag hoe je jouw project of werking ging financieren. Dus nog voor je iets kan zeggen over wat je wou doen. Een sociaal-artistische werkplek als Victoria Deluxe in Gent kreeg via haar preadvies te horen dat ze méér moeten inzetten op financiële return. Een vzw die kansarmen via cultuur terug een plek in onze samenleving wil geven?

Vierschaar van Verandering

Zoals kunst, kan je ook ons cultuurbeleid maar begrijpen als je oog hebt voor het ruimere plaatje. In het boek *Buy Buy Art* schets ik eerst de maatschappelijke context en ideologische verschuivingen die de huidige cultuurpolitiek bepalen. Wie denkt dat dit beleid geen plannen heeft met kunst en cultuur vergist zich. Ik omschrijf het cultuurbeleid als een ‘Vlaamse vierschaar van Verandering’. Ten eerste zijn er de aanhoudende *besparingen*. Ronde na ronde volgen de cuts elkaar op. Dan is er de *vermarkting*: kunstenaars moeten creatieve ondernemers worden, cultuurhuizen bedrijven die vechten om marktaandeel, cultuurliefhebbers klanten die koopwaar consumeren. Vervolgens, de *privatisering*. Dit is een strijd om de eigendomsverhoudingen: private belangen moeten zich via gesubsidieerde verdienmodellen kunnen inkopen. Zo kan ‘hun’ kunst aan bod komen. Kunst die private belangen op een sokkel zet, hun waarden en dromen uitdraagt. De kunstwereld moet creatief zijn met samenwerkingen waar ‘zij’ aan kunnen verdienen, met de overheid als melkkoe. Ten slotte is er de *verticalisering*. Deze spaarregering investeert wél zwaar in een hertekening van het institutionele landschap. Er gaat veel aandacht naar grote cultuurevenementen die tegen de volgende verkiezingen de afbraakpolitiek moeten camoufleren. Nog meer aandacht gaat naar de opbouw van grote cultuurtempels – ‘Vlaamse vuurtorens’ – ten koste van het diverse veld aan kleine en middelgrote organisaties die de voorbije decennia garant stond voor een rijk artistiek en cultureel leven. Het is nochtans net die rijkdom waar de marketing van de Vlaamse regering zo graag mee uitpakt: *Flanders, State of the arts!* De klemtoon van deze hertekening ligt overigens op het roemrijke verleden van de oude ‘Vlaamse’ meesters, terwijl de aandacht voor de kunst van nu en de kunstenaars van morgen verbleekt. Is dat hoe N-VA zijn revanche op de kritische kunstwereld wil nemen?

Communautaire vrede?

Niet onbelangrijk: de communautaire hervorming die hier aan het werk is, verloopt opvallend onopvallend: terwijl Vlaanderen inzet op de uitbouw van grote Vlaamse instituten, kampen de Federale musea met een historische besparing van -20%. Nog zo’n shocktherapie. Staatsecretaris Sleurs (N-VA) werkt ondertussen aan een statuuthervorming van de Federale organisaties: ze wil van deze publieke instellingen naamloze vennootschappen van publiek recht maken, zodat ook de gewesten en private spelers mee aan zet zijn. In een volgende

legislatuur kan het Federale niveau dan eventueel weg, zodat een ‘confederaal’ beheer overblijft. Maar een staats hervorming mogen we dat niet noemen...

Ondertussen zien we op de voorpagina's van kranten emmers klaarstaan voor het insijpelende regenwater in toonzalen van de Federale musea. Maar zelfs na de aanslagen in Brussel en een terugval van 40% aan kassaverkoop, krijgen deze instellingen van N-VA geen extra steun.

Integendeel: de lopende restauratieprocedures vertragen door politieke onwil. Met als mediageniek effect: ‘Kijk toch eens hoe rot België is’?

Wiens economie?

In haar *Conservative Party Manifesto* uit 1979 schreef Margaret Thatcher: ‘Economisch falen en een socialistische politiek zijn een bedreiging voor de kunsten geworden. De last van de belastingen verlichten, dat zal op termijn de private sponsor toelaten weer te bloeien. De hervorming van belasting op kapitaal zal de dreiging die rust op ons erfgoed verminderen...

Wij zullen het Britse culturele en artistieke leven blijven steunen zo genereus als het land zich kan veroorloven’.

Toch frappant, de *Iron Lady* hanteerde dezelfde woorden als onze blauwe minister Gatz: *It's the economy, stupid*. Ook hij herhaalt voortdurend dat ‘de economie’ het niet langer toelaat een emanciperend cultuurbeleid aan te houden. Dat zou niet om een ideologische keuze gaan, maar om ‘de realiteit’. Zoals de omloop van de planeten rond de zon of het wisselen van de seizoenen. Gatz vindt het naar eigen zeggen ook allemaal jammer, maar er zou nu eenmaal geen geld zijn. Vandaar dat de overheid wel ‘moet’ investeren in obscure steuninstrumenten die private belangen aantrekken, met een aflossing van de wacht als doel.

Geen geld? Als kerstboodschap declameerde deze regering dat ze 9,2 miljard in nieuw wapentuig gaat investeren. Even later berichtten de media dat de Belgische fiscus door de regeling van *Excess profit rulings* 2 miljard euro rateerde aan belastingen op de winst van internationale bedrijven. De Europese Commissie beschouwt dat systeem als staatsteun en eist dat de Belgische staat die bedragen teruggeeft. Brouwerijgroep AB InBev betaalde samen met dochterbedrijf Ampar geen belastingen op 293,5 miljoen euro winst. Minister Gatz was in een vorig leven lobbyist voor die biergigant. Hij is dus goed geplaatst om te weten dat er wel degelijk geld is. Er is geen alternatief? Eén maand na de panama papers melden de media dat Belgische bedrijven 62,6 miljard euro naar Luxemburg versassen. Het prijskaartje van de notionele intrestaftrek, nog zo'n fiscale achterdeur, loopt op in de vele miljarden. Geen geld, of geen 5 minuten politieke moed?

Cultureel kapitalisme

Volgens minister Gatz is zijn beleid zeker geen ideologische kruistocht. Maar waarom pakt deze regering het kunstenveld dan zo hard aan als we weten dat het slechts om 1,6 procent van het totale Vlaamse budget gaat? Hoeveel middelen gaan er bijvoorbeeld niet naar wat de ‘creatieve industrie’ heet? Met de recente fusie van IMinds en imec bijvoorbeeld, verhoogde Vlaams minister Muylers (N-VA) het budget alweer met 3 miljoen euro. 79 miljoen in totaal voor één organisatie, dat is méér dan de helft van al de middelen die naar het Kunstendecreet gaan. Hoe zullen toekomstige historici deze omslag in cultuurbeleid omschrijven?

De historicus Robert Hewison omschreef in zijn boek *Cultural Capital. The Rise and Fall of Creative Britain* (2014) alvast hoe het Verenigd Koninkrijk sinds Thatcher de omslag maakte naar wat hij een ‘cultureel kapitalisme’ noemt: cultuur gereduceerd tot economie en marketing, kunst die innovatief moet zijn om er nieuwe markten mee te creëren, kunstsubsidies die een financiële return moeten opleveren en het podium voor sponsors moeten vrijmaken. Het juiste marktconforme voorbeeld creëren, daar gaat het blijkbaar om. En ervoor zorgen dat een alternatieve sociale cultuur en kritische kunst geen ‘zuurstof’ meer krijgen. Dat is, kortom, de inzet van de cultuurstrijd die elke neoliberale regering voert. Wat

we er tegenin kunnen brengen, wat de alternatieven zijn? Ook die discussie probeer ik met *Buy Buy Art* op gang te trekken.

Robrecht VANDERBEEKEN is cultuurfilosoof en auteur van het boek 'Buy Buy Art', Epo2016

ⁱ Jan Blommaert, 2016, *Let op je woorden*, EPO.